

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Економічний факультет
Кафедра фінансів

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ
ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(Шифр за ОПІ ПІ 5.4.1в)

Дніпро – 2017 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Дніпропетровським національним університетом імені Олеся Гончара

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Бовсуновська Г.С., к.е.н., доцент кафедри фінансів

Обговорено та схвалено науково-методичною комісією за напрямом підготовки/спеціальністю Фінанси і кредит

«__» _____ 20__ року, протокол № __

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Фінансово-економічні ризики» складена відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Фінансово-економічні ризики» є ризики, що виникають у діяльності підприємств, у процесі реалізації інвестиційних проектів та при здійсненні фінансових інвестицій, методи аналізу і оцінки ризику, способів його попередження та зниження втрат.

Міждисциплінарні зв'язки: ґрунтується на вивченні дисциплін «Математика для економістів: Теорія ймовірностей і математична статистика», «Фінанси», «Статистика», «Фінанси підприємств», «Фінансово-економічний аналіз». Передую виконанню дипломної роботи бакалаврів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Ризик як економічна категорія.
2. Основи аналізу та оцінки ризиків.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. *Метою* викладання навчальної дисципліни «Фінансово-економічні ризики» є формування системи знань щодо сутності та видів економічних ризиків, причин їх виникнення, набуття навиків ідентифікації ризиків, опанування методів їх аналізу та оцінки у різних сферах діяльності.

1.2. Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Фінансово-економічні ризики» є формування знань про економічну сутність ризиків та основні чинники, що їх зумовлюють; розгляд основних форм фінансового-економічного ризику та наслідків їх прояву; розширення й поглиблення знань якісних і кількісних особливостей економічних процесів з урахуванням економічних ризиків; формування уявлення про проблеми управління ризиком; вивчення методичного апарату аналізу та оцінки ризиків, способів їх мінімізації при прийнятті управлінських рішень.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: поняття економічного ризику, його елементи, класифікацію ризиків; джерела та форми прояву ризику, його функції; основні принципи здійснення

аналізу ризику; методи якісного і кількісного аналізу ризику, можливість їх використання; показники, що характеризують фінансово-економічні ризики; основні принципи комплексного підходу до вивчення ризику.

вміти: здійснювати ідентифікацію ризику, визначати джерела його виникнення та фактори, що впливають на його рівень; аналізувати різноманітні види ризиків та використовувати відповідні методи їх дослідження; оцінювати ефективність різних сфер діяльності підприємств з точки зору їх ризику та дохідності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РИЗИК ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Тема 1. Економічна наука у вивченні ризику.

Історія вивчення ризику. Ризикологія як наука. Загальне поняття ризику. Поняття «визначеність», «ризик», «невизначеність», їхні якісні відмінності. Зв'язок невизначеності та ризику. Види невизначеності. Аналіз чинників невизначеності. Ситуації, пов'язані з ризиком.

Тема 2. Сутність економічного ризику

Природа економічного ризику. Основні чинники та джерела виникнення ризику. Зовнішні та внутрішні чинники ризику. Сутність та складові економічного ризику. Поняття об'єкту, суб'єкту та джерела ризику. Функції економічного ризику. Сутність та необхідність управління ризиком. Особливості економічного ризику в сучасних умовах господарювання підприємства.

Тема 3. Класифікація ризиків

Загальні засади класифікації ризиків. Типи й види ризиків, їх класифікація, особливості виникнення та дії. Класифікація та види прояву фінансових ризиків. Фінансові ризики підприємства та їх характеристика.

Тема 4. Ризики підприємницької діяльності

Характеристика ризиків підприємницької діяльності. Зовнішні ризики, їх види, сутність, характеристика. Внутрішні ризики, їх види, класифікація, характеристика. Характеристика окремих видів ризику: фінансовий, галузевий, інноваційний.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ РИЗИКІВ

Тема 5. Теоретичні підходи до аналізу та оцінки ризику

Види аналізу ризику та його складові. Сутність якісного аналізу ризику. Сутність кількісного аналізу ризику. Загальна характеристика методів оцінювання

ризик (статистичні методи, методи експертного оцінювання, розрахунково-аналітичні методи).

Тема 6. Кількісні способи виміру ризику

Загальні підходи до кількісної оцінки ступеня ризику. Статистичні показники для оцінки ступеня ризику. Дисперсія, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації. Ризик в абсолютному вираженні. Ризик у відносному вираженні. Методика прийняття рішень (вибору) на основі результатів статистичної оцінки. Графічні способи оцінки ризику

Тема 7. Економічні ризики, пов'язані з операційною, інвестиційною і фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання, їх вимірювання та способи зниження.

Сутність операційного, виробничого, комерційного і ринкового ризиків. Сутність інвестиційних ризиків. Поняття зміни вартості грошей у часі. Поняття інфляційного ризику. Вплив інфляційного ризику на норму відсотка. Диверсифікація як спосіб зниження ступеня інвестиційного ризику. Оцінка ризику цінних паперів. Формування портфеля цінних паперів. Систематичний і несистематичний ризик. Коефіцієнт чутливості бета.

Тема 8. Основи управління ризиком.

Необхідність управління ризиком у спектрі економічних проблем. Загальні підходи до процесу управління ризиком. Способи й принципи зниження ризику: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; передача ризику; прийняття ризику; оптимізація (зниження) ступеня ризику. Принципи прийняття рішень в умовах ризику.

3. Рекомендована література

3.1. Базова література:

1. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: навч. посібник / Л.А. Останкова, Н.Ю. Шевченко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
2. Балджи М.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання. Навчальний посібник. – Харків: Промарт, 2015. – 300 с.
3. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 312с.
4. Економічні і фінансові ризики: Навчальний посібник / Н.А. Герасимчук, Т.В. Мірзоєва, О.А. Томашевська. – Київ: ЦП Компринт, 2015. – 288 с.
5. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. посібник / [Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Я.М. Кривич та ін.]; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, канд. екон. наук Я.М. Кривич. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208

с.

6. Економічний ризик: навчально-методичний посібник / З.Б.Артим-Дрогомирецька, М.В.Негрей. – Львів: «Магнолія 2006», 2013. – 320 с.

7. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник / В.Р.Кучеренко, В.А.Карпов, А.В. Карпов. – Одеса, 2011.

8. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посібник / Л.І. Донець, О.В. Шепеленко, С.М. Баранцева, та ін. ; за заг. ред. Л.І. Донець. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 472 с.

9. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посібник / М.Д. Балджи, В.А. Карпов, А.І. Ковальов та ін. – Одеса : ОНЕУ, 2013. – 670 с.

10. Чорноморченко Н. В. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч.-метод. посібник для сам. вивчення дисц. / Н. В. Чорноморченко, І. С. Іванова, Н. С. Приймак. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 260 с.

3.2. Допоміжна література:

11. Азаренкова Г. М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах) : навч. посіб. / Г. М. Азаренкова. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 240 с.

12. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками: Монография. – К.: Ника-центр, 2005. – 600с.

13. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. – К.: Деміур, 1996. – 212 с.

14. Вітлінський В.В. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності: навч. посіб. / В.В. Вітлінський, Л.Л. Маханець. – К. : КНЕУ, 2008. – 432с.

15. Економічний ризик: ігрові моделі: навч. посібник / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, А.В. Сігал, Я.С. Наконечний; за ред. В.В. Вітлінського. – К.: КНЕУ, 2002. – 446 с.

16. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.

17. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій / І.Ю. Івченко. – Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

18. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: навчальний посібник. / С.М. Ілляшенко. – К.: ЦНЛ, 2004. – 220 с.

19. Лук'янова В.В. Економічний ризик: навч. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К.: Акаддемвидав, 2007 – 464 с.

20. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. метод. посіб. для сам. вивч. дисц. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – К. : КНЕУ, 2006. – 188 с.

21. Кузьмін О. Є. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, Г. Л. Вербицька, О. Г. Мельник. – Львів : Нац. ун-т «Лівівська політехніка», 2008. – 212 с.

22. Ризикологія: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / П.І. Верченко, Г.І. Великоіваненко, Н.В. Демчук та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.

23. Ризикологія в економіці і підприємстві: Монографія / В.В. Вітлінський,

Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.

24.Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А. В. Шегда, М. В. Голованенко ; за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання, 2008. – 271 с.

3.3. Методична література:

Інформаційні ресурси:

1. Нормативна база – www.zakon.rada.gov.ua
2. Професійні періодичні видання вітчизняного та закордонного походження, наприклад, журнали «Інвестиційний менеджмент та фінансові інновації», «Економічний часопис ХХІ», «Вісник НБУ», «Актуальні проблеми економіки» тощо.
3. Мережа Інтернет: офіційний сайт Державної служби статистики України (www.ukrstat.gov.ua), Національного банку України (www.bank.gov.ua), Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (www.nfr.gov.ua), Міністерства фінансів (www.kmu.gov.ua) тощо.

4. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Підсумкова атестація з навчальної дисципліни «Фінансово-економічні ризики» – залік.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою:

- тематичний поточний контроль (теоретичні питання, практичні завдання, тестові завдання);
- індивідуальні завдання (реферат, доповідь, розрахункові справи).

Критерії успішності

Оцінка «зараховано» (60-100 балів) ставиться студентові, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом, здатний виконувати завдання, передбаченні програмою, ознайомлений з основною рекомендованою літературою; при виконанні завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.

Оцінка «незараховано» (1-59 балів) ставиться студентові, який допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може продовжити навчання чи розпочати професійну діяльність без додаткових занять з відповідної дисципліни.